

FAN-TEXNIKA TARAQQIYOTINING TARIXIY VA IJTIMOIIY- FALSAFIY AHAMIYATI.

Kushakov Fayzulla Abdullaevich.

TDTrU «Ijtimoiy fanlar» kafedrasi v.b.dotsenti

Elektron adres: kushakovfayzullo@gmail.com

Telefon: +99897 777 25 83

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy ilmiy yangiliklarni jamiyat va inson faoliyatidagi ahamiyati tahlil qilingan. Texnika va ishlab chiqarish soxalarini uyg'unlashishi natijasida erishilgan yutuqlarni ijtimoiy jihatlari o'rganilgan. Zamonaviy ilm-fanning rivojlanish bosqichlari va uni jamiyat rivojiga qo'shayotgan xissasi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy ilm, texnika, ishlab chiqarish, Yevropa, metagalaktika, texnologiya, aqliy xodim, ilmiy xodim.

Аннотация: в статье анализируется значение современных научных инноваций в обществе и человеческой деятельности. Были изучены социальные аспекты достижений, полученных в результате сочетания технологий и отраслей производства. Изучаются этапы развития современной науки и хиссаси, которые добавляют ее к развитию общества.

Ключевые слова: современная наука, технология, производство, Европа, метagalaktika, технология, работник умственного труда, научный работник.

Abstract: the article analyzes the importance of modern scientific innovations in society and human activity. The social aspects of the achievements obtained as a result of a combination of technologies and industries were studied. The stages of the development of modern science and hisashi, which add it to the development of society, are studied.

Keywords: modern science, technology, production, Europe, metagalaxy, technology, knowledge worker, researcher.

KIRISH. Barcha davrlarda ilm zamon bilan hamnafas, hatto ba'zida zamondan bir qadam oldinda bo'lgan. Ilmiy yangiliklar ijtimoiy munosabatlarga bilan uyg'unlashishi uchun bir qancha vaqt kerak bo'ladi. Sababi ilmiy kashfiyotlar hamma davrlarda ham to'g'ri qabul qilinmagan yoki bo'lmasa, insonlar tomonidan yangiliklarni qabul qilish jarayoni qiyin kechgan. Ilmiy kashfiyotlar asosan mavjud muammolarni hal qilishga qaratilishi lozim. Bu jarayonda kashfiyotlarni tajribada qo'llab, unga nisbatan ko'nikma xosil bo'lishi uchun vaqt kerak bo'ladi.

Zamonaviy ilm-fandagi aksariyat kashfiyotlar Yevropa xududi bilan bog'liq bo'lib, ushbu jarayon XVII-asrdan boshlangan, ammo hozirda ilmiy faoliyat XXI-asr-III-ming yillikni qamrab olishga muvaffaq bo'lgan. Shu bilan birga, uning o'zi oldingi asrlarda paydo bo'lgan qiyofasidan tubdan farq qiladigan ajoyib hodisaga aylanadi. Uni ko'pincha "katta fan" deb atashgani ajablanarli emas. Bunga asos sifatida quyidagi xususiyatlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1) olimlar sonining keskin ko'payishi: agar XVIII-XIX-asrlar oxirida bo'lsa, butun dunyo bo'ylab faqat mingga yaqin olimlar bor edi, keyin XX-XXI asrlarga kelib ularning soni besh milliondan ortiq bo'lib, bu yerda fan bilan shug'ullanuvchilar soni Ikkinchi jahon urushidan keyin eng tez sur'atlar bilan o'sdi;

2) ilmiy ma'lumotlarning o'sishi: XX -asrda jahon ilmiy axboroti 10-15 yil ichida ikki baravar ko'paydi (masalan, 1900 yilda 10 mingga yaqin ilmiy jurnallar mavjud bo'lsa, hozirgi kunda ular bir necha yuz minglab, barcha jurnallarning 90 foizdan ortig'ini eng muhim ilmiy va texnologik yutuqlar to'g'risida ma'lumot berishga ixtisoslashgan.

3) zamonaviy fan olami metagalaktikaning paydo bo'lishi va rivojlanishi, yerda hayotni paydo bo'lishi va uning rivojlanishini asosiy bosqichlari, paydo

bo'lishining yaxlit manzarasini yaratish kabi dolzarb muammolarga yangi yechim topishga qaratilgan ilmiy yechimlarni jamlab oladi. Insonning rivojlanishi va uni psixikasida vujudga kelgan yangi turdagi faoliyatlarni qonuniyatlarini anglaydi. Bunda odamlarning xulq-atvorida katta rol o'ynaydigan ongsizlik sirlariga kirib boradi; Bugungi kunda fan hamma narsani, hatto o'z – o'zini qanday paydo bo'lganini, rivojlanganini, madaniyatning boshqa shakllari bilan qanday munosabatda bo'lganini, jamiyatning moddiy va ma'naviy hayotiga qanday ta'sir ko'rsatganini o'rganadi.

Shunday qilib, zamonaviy fan uchta taniqli momentning - bilim, faoliyat va ijtimoiy institutning organik birligidir. Bu yerda faoliyat uning asosi, o'ziga xos "modda", bilim - tizim hosil qiluvchi omil, ijtimoiy institut yesa olimlarni birlashtirish va ularning birgalikdagi faoliyatini tashkil etish usulidir. Bu esa uch nuqta zamonaviy fanning to'liq ta'rifini tashkil qiladi.

Ilm-fanning bilim sifatidagi birinchi tushunchasi ko'p asrlik an'anaga ega bo'lib, ijtimoiy ongning alohida shakli sifatida qaralib, ma'lum bir bilim tizimini ifodalaydi. Aristotel va Kant fanni shunday tushunishgan. Uzoq vaqt davomida fanlarni bunday tushunish deyarli yagona edi. Fanning mantiqiy-gnoseologik talqini ham ijtimoiy-tarixiy sharoitlar, ham fanni o'zining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. Darhaqiqat, ilm-fanning o'tmishda, uning mavjudligini dastlabki bosqichlarida paydo bo'lgan tomonlari shu yerda mutlaqlashtirildi, ilmiy bilimlar tafakkur qiluvchi shaxsni sof ma'naviy sa'y-harakatlari samarasi sifatida taqdim etildi va ilmiy faoliyatning ijtimoiy belgilanishiga asos bo'ladigan kashfiyotlar qilinmagan.

Bu tushunchaning o'zi zamonaviy fanning to'liq ta'rifini ochib bera olmaydi. Agar fanga faqat bilimlar tizimi sifatida qaralsa, ba'zi kamchiliklar paydo bo'ladi. Fandagi bunday yo'nalish (faqat ishonchli bilimga asoslangan, chunki u bir qarashda kimgadir tuyulishi mumkin, bu juda monoton va cheklangan, ammo shunga qaramay, asosiy narsa). Tadqiqotchilar fanning

ijtimoiy mohiyatidan, uning moddiy-texnik bazasidan chetlab o'tishlari mumkin, bu esa uning o'ziga xos xususiyatlari, tuzilishi, o'rni, ijtimoiy roli va funksiyalarini chuqurroq va har tomonlama o'rganish imkoniyatlarini cheklaydi. Bu esa fanning kengroq tushunchasini ishlab chiqish, ushbu ijtimoiy hodisaning faoliyati va ijtimoiy tomonlarini o'rganishni faollashtirish zaruratini keltirib chiqardi.

Yana bir bor ta'kidlash kerakki, fan va ishlab chiqarish o'rtasidagi munosabatlar nisbatan yaqinda – o'tgan asrda, xususan, fanning jamiyatni bevosita ishlab chiqaruvchi kuchi kabi muhim funksiyasining shakllanishi, fan sintezi bo'lgan davrda o'zgara boshladi. Texnologiya va ishlab chiqarish istiqbolli soxa sifatida rivojlanishi unchalik haqiqat emas edi. Albatta, o'sha paytda ham ilmiy bilimlar tez rivojlanayotgan texnologiyadan ajratilmagan, lekin ular o'rtasidagi bog'liqlik asosan bir tomonlama edi: texnologiya rivojlanishi davomida yuzaga kelgan ba'zi muammolar ilmiy tadqiqot mavzusiga aylandi va hatto yangi ilmiy fanlarni vujudga keltirdi. Masalan, bug' dvigatellaridan foydalanishning boy tajribasini umumlashtirgan klassik termodinamikani yaratilishi.

Vaqt o'tishi bilan sanoatchilar va olimlar fanda ishlab chiqarishni doimiy takomillashtirish jarayonining kuchli katalizatorini ko'rdilar. Bu haqiqatning ro'yobga chiqishi fanga bo'lgan munosabatni tubdan o'zgartirdi va uning amaliyotga keskin burilishining muhim sharti bo'ldi. XX-asr g'alabali ilmiy inqilob asri bo'ldi. Asta-sekin, mahsulotlarning bilim intensivligi ortib bordi. Texnologiya ishlab chiqarish usulini o'zgartirdi. 20-asrning o'rtalariga kelib zavod ishlab chiqarish usuli ustunlik qildi. XX -asrning ikkinchi yarmida avtomatlashtirish keng tarqaldi. XX-asr oxiriga kelib yuqori texnologiyalar rivojlandi, XXI-asrda fan-texnika taraqqiyoti tufayli sodir bo'lgan axborot iqtisodiyotiga o'tish davom etdi va bu o'z navbatida yangi o'zgarishlarni keltirib chiqardi.

Birinchidan, xodimlarga qo'yiladigan talablar oshdi, ular bilimdon bo'lib, yangi texnologik jarayonlarni tushunib yetdi.

Ikkinchidan, aqliy xodimlar, ilmiy xodimlar, ya'ni ishi guruxlarda chuqur ilmiy bilimlarni talab qiladigan kishilar salmog'i ortdi.

Uchinchidan, buning natijasida ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning yuksalishi, farovonlik va jamiyatning ko'plab dolzarb muammolarini hal etish keng ommada fanning insoniyat muammolarini hal etish, hayot sifatini yaxshilash qobiliyatiga ishonchini uyg'otdi. Ushbu yangi e'tiqod, ishonch madaniyat va ijtimoiy fikrning ko'plab sohalarida o'z aksini topdi. Koinotni tadqiq qilish, atom energetikasini yaratish kabi yutuqlar, robototexnika sohasidagi ilk muvaffaqiyatlar ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy taraqqiyotning muqarrarligiga ishonch uyg'otdi, ochlik, kasallik, kasallik kabi muammolarni tezroq hal etishga umid uyg'otdi.

Bugungi kunda shuni ta'kidlashimiz joizki, zamonaviy jamiyatda ilm-fan odamlar hayotining ko'plab sohaları va sohalarida muhim rol o'ynaydi. Shubhasiz, ilm-fanning rivojlanish darajasi jamiyat taraqqiyotini asosiy ko'rsatkichlaridan biri bo'lib xizmat qiliadi. shuningdek, davlatning iqtisodiy, madaniy, madaniyatli, bilimli, zamonaviy rivojlanishini ham belgilovchi ko'rsatkichidir. Zamonamizning global muammolarini hal etishda fanning ijtimoiy kuch sifatidagi vazifalari juda muhim. Bunga ekologik muammolarni misol qilib keltirish mumkin. Ma'lumki, ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning jadalligi sayyoramiz tabiiy resurslarining kamayishi, havo, suv va tuproqning ifloslanishi kabi jamiyat va inson uchun xavfli hodisalarning asosiy sabablaridan biridir. Binobarin, bugungi kunda inson muhitida sodir bo'layotgan tub va zararsiz o'zgarishlarning omillaridan biri ham fandir. Buni, albatta, olimlarning o'zlari ham tan olishgan. Atrof-muhit xavf-xatarlarining ko'lamı va parametrlarini aniqlashda ilmiy ma'lumotlar yetakchi rol o'ynaydi. Ilm-fanning jamiyat hayotidagi rolining ortib borishi, uning zamonaviy madaniyatdagi alohida mavqeini va ijtimoiy ongning turli darajalari bilan

o'zaro ta'sirining yangi xususiyatlarini keltirib chiqardi. Shu munosabat bilan ilmiy bilishning o'ziga xos xususiyatlari va uni boshqa kognitiv faoliyat shakllari (san'at, oddiy ong va boshqalar) bilan bog'liqligi muammosi keskin qo'yiladi.

Bu muammo falsafiy xususiyatga ega bo'lgan holda, ayni paytda katta amaliy ahamiyatga ega, chunki fanning o'ziga xos xususiyatlarini tushunish madaniy jarayonlarni boshqarishga ilmiy usullarni joriy etishning zaruriy shartidir. Ilmiy-texnik inqilob sharoitida fanning o'zini boshqarish nazariyasini yaratish uchun ham zarurdir, chunki ilmiy bilimlarning qonuniyatlarini yoritish uning ijtimoiy holatini va ma'naviy va moddiy madaniyatni turli hodisalari bilan o'zaro ta'sirini tahlil qilishni talab qiladi. Fanning funksiyalarini farqlashning asosiy mezoni sifatida olimlar faoliyatining asosiy turlarini, ularning vazifalari doirasini, shuningdek, ilmiy bilimlarni qo'llash va iste'mol qilish sohalarini olish zarur.

REFERENCES:

1. Kushakov, Fayzulla Abdullaevich (2022). Texnologiya falsafasining ilmiy – nazariy asoslari. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10-2), 875-880.
2. Fayzulla Abdullaevich Kushakov (2022). Texnikaning falsafiy muammolari. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 365-371.
3. Fayzulla Abdullaevich Kushakov, & Qyymbat Qanagatovna Nazarova (2022). Texnika inqilobining inson tafakkuriga ta'siri. *Academic research in educational sciences*, 3 (10), 360-364.
4. Fayzulla Abdullaevich Kushakov, & Bekslan Mirzarahim O'g'li Hakimov (2022). Texnika falsafasini inson va jamiyat hayotidagi o'rni. *Academic research in educational sciences*, 3 (Special Issue 2), 172-177.

5. Кушаков. Ф. А. (2022). Техника как фундаментальное отношение человека к миру. *World scientific research journal*, 10(1), 249-256.